

Jomala kommuns program för främjande av integration

2023–2026

Innehåll

1	Bakgrund och utgångspunkt	3
1.1	Lagstiftning	3
1.2	Målsättningar med arbetet för främjande av integration	4
1.3	Landskapets och statens integrationspolitik och integrationsprogram	5
1.3.1	<i>Landskapsregeringens integrationsfrämjande program 2020-2023</i>	5
1.3.2	<i>Statens integrationsprogram</i>	5
2	Ansvars- och uppgiftsfördelning	6
2.1	Allmänt om ansvaret för främjande av integration	6
3	Kommunala integrationsprogram och kommunens uppgifter	7
3.1	Handledning, rådgivning och service	7
3.2	Individuella integrationsplaner	8
3.3	Boende och samhällsplanering	8
3.4	Barnomsorg och grundskola	9
3.4.1	<i>Barnomsorg</i>	9
3.4.2	<i>Förundervisning</i>	9
3.4.3	<i>Grundskolan</i>	10
3.5	Äldreomsorg	10
3.6	Kultur, fritid, ungdom och idrott	10
3.7	Flyktingmottagning	11
4	Övriga nyckelaktörer	12
4.1	AMS - Arbete, utbildning och sysselsättningstjänster	12
4.2	ÅHS - Hälso- och sjukvårdstjänster	12
4.3	KST – Socialservice som inte är barn- och äldreomsorg	12
4.4	Medis – Svenska språket och informationscentral	13
4.4.1	<i>SFI – intensivkurser i svenska för inflyttade</i>	13
4.4.2	<i>Allmänna kurser i svenska för inflyttade</i>	13
4.4.3	<i>Svenska i arbete</i>	13
4.4.4	<i>Kurser för kvotflyktingar</i>	14
4.4.5	<i>Allmänna språkexamen i svenska som främmande språk</i>	14
4.5	Informationskontoret Kompassen	14
4.6	Tolk- och översättningstjänster	14
4.7	Föreningar och församlingar	14
4.8	Folkpensionsanstalten	15
4.9	Migrationsverket	15
4.10	Magistraten	15
4.11	Skattebyrån	15
5	Åtgärder för framtiden	15

Centrala begrepp

Asyl:	Uppehållstillstånd som beviljas utlänningar vid asylförfarande på grund av flyktingstatus.
Asylsökande:	En person som ansöker om skydd och uppehållsrätt i en främmande stat. En asylsökande får flyktingstatus om han eller hon beviljas asyl.
Flykting:	En utlänning som känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sitt ursprung, sin religion, nationalitet eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin politiska uppfattning. Flyktingstatus beviljas en person som fått asyl i någon stat eller som UNHCR anser vara flykting.
Inflyttad:	En term som används på Åland för person som flyttat till Åland oavsett ursprungsort. Terminologin i den åländska integrationslagen är invandrare.
Integration:	Invandarens och samhällets interaktiva utveckling med målet att ge invandraren de kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samtidigt som invandarens möjligheter att upprätthålla sitt eget språk och sin egen kultur stöds.
Integrationsfrämjande:	Sektorsövergripande främjande och stödande av integration med hjälp av myndigheters och andra aktörers åtgärder och tjänster.
Integrationslagen:	I integrationsprogrammets löpande text används begreppet "integrationslagen", och avser då landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74)
Integrationsplan:	En individuell plan som av kommun och/eller AMS uppgörs tillsammans med de invandrare som är arbetslösa arbetssökande eller i behov av utkomststöd. Kan även göras upp för barn och familjer.
Integrationsprogram:	<i>Kommunens</i> program för integrationsfrämjande ska göras upp för fyra år i taget och ska innehålla planer för åtgärder och tjänster, samt information om vem som ansvarar för samordningen av kommunens integrationsfrämjande åtgärder. <i>Landskapsregeringen</i> beslutar om utvecklandet av integrationen i landskapet genom att för fyra år i sänder utarbeta ett program för integrationsfrämjande. I programmet uppges målen och åtgärderna för främjandet av integrationen.
Invandrare:	En person som flyttar från ett land till ett annat. Ett allmänbegrepp som gäller för personer som flyttar på olika grunder.
Kvotflykting:	En person som UNHCR beviljat flyktingstatus och som har beviljats inresetillstånd inom ramen för en flyktingkvot som årligen fastställts i statsbudgeten.
Migrant:	En person som flyttar från ett land till ett annat, både in- och utvandrare.
Tillfälligt skydd:	Tillfälligt skydd kan ges en utlänning som är i behov av internationellt skydd och som inte tryggt kan återvända till sitt hemland eller sitt permanenta bosättningsland på grund av att en väpnad konflikt eller någon annan våldssituation eller en miljökatastrof har lett till massflykt från landet eller dess närområden. För att tillfälligt skydd ska kunna ges förutsätts att skyddsbehovet kan bedömas bli kortvarigt.
Uppehållskort:	Ett kort som polisen utfärdar till en EU-medborgares familjemedlem som inte själv är EU-medborgare som bevis på hans eller hennes uppehållsrätt i Finland. På kortets chip lagras som biometriska kännetecken bland annat en ansiktsbild och två fingeravtryck. Uppehållskortet är inte en officiell identitetshandling.
Uppehållsrätt:	EU-medborgare har rätt att fritt vistas och arbeta i landet i högst tre månader utan att registrera sig. Därefter behöver man registrera sin uppehållsrätt vid polisen. För registrering av uppehållsrätt krävs i princip att personen har tillräckliga tillgångar för egen och för sina familjemedlemmars räkning. Några specifika belopp har inte definierats för detta försörjningskrav, utan varje fall prövas för sig med beaktande av personens individuella omständigheter.
Uppehållstillstånd:	Tillstånd att återkomma upprepade gånger till landet och vistas här. Beviljas för olika anledningar (arbetstagare, näringsidkare, studier, familjeband, permanent eller tidsbegränsat)
Utlänning:	En person som inte är medborgare i det land där densamma bor eller vistas.

Definitioner hämtade från: Migrationsverket, Landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74), polisen.

1 Bakgrund och utgångspunkt

I och med att de kommunala socialkanslierna som tidigare handhade integration försvann till följd av införandet av Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) står kommunen inför en strukturförändring vad gäller arbetet för att främja integration. I Jomala kommun har man gått in för att centralförvaltningen ska axla helhetsansvaret för en fungerande integration samt ansvaret för att upprätta eventuella individuella kartläggningar samt integrationsplaner, medan det dagliga integrationsarbetet fortlöper som vanligt ute på de kommunala enheterna.

Arbetet för att främja integration är viktigt för att säkerställa att allas rättigheter bevaras och på sikt för att ha nöjda och engagerade kommuninvånare. I takt med att Jomalas befolkning växer så ökar även andelen inflyttade med födelseort utanför Åland. År 2022 hade 7,5 % av Jomalas befolkning födelseort utanför Åland, Finland eller Sverige. Detta innebär även att 7,5 % av Jomalas befolkning har ett annat förstaspråk än svenska eller finska (ÅSUB, 2022).

I samband med att behovet av arbetskraftsinvandring och övrig inflyttning ökar så ökar också lokalsamhällets mångfald och behovet av att samordna integrationen för de nyinflyttade. I landskapslagen (2012:74) om främjande av integration stipuleras i 26 § att en kommun eller flera kommuner tillsammans ska göra upp ett program för att främja integrationen och stärka det sektorsövergripande samarbetet. Det är också ett grundläggande krav för att en kommun ska kunna sluta avtal om flyktingmottagning samt erhålla ersättning för sitt integrationsarbete. I integrationslagens 27 § ges förslag på vad kommunernas program för integrationsfrämjande kan innehålla. Programmet ska godkännas i respektive kommuns fullmäktige och ses över minst vart fjärde år, samt beaktas i den strategiska planeringen och uppföljningen, till exempel när budget och ekonomiplan görs upp i kommunen.

1.1 Lagstiftning

På grund av Ålands särskilda lagstiftningsbehörighet gäller på Åland dels den åländska **landskapslagen om främjande av integration** (ÅFS 2012:74) och dels rikets **lag om främjande av integration** (FFS 2010/1386) i tillämpliga delar. Den åländska integrationslagen trädde i kraft den 1 januari 2013 och för att underlätta tillämpningen av lagen publicerade landskapsregeringen tillämpningsanvisningar som trädde i kraft 24 januari 2013.

Integrationslagen medför att ansvaret och uppgiftsfördelningen för det integrationsfrämjande arbetet mellan myndigheter i landskapet tydliggörs. Regleringen av de åtgärder som främjar inflyttades integration innebär vidare att åtgärderna bildar en sammanhållen helhet.

I integrationslagen stadgas att integration ska gälla alla som har ett giltigt uppehållstillstånd enligt **utlänningslagen** (FFS 2004/301) men även den som flyttat till Åland och som har en registrerad uppehållsrätt eller ett registrerat uppehållskort. Syftet med integrationslagen är att stödja och främja alla inflyttades utbildning, sysselsättning och annan integration samt de invandrades möjligheter att aktivt delta i samhället. Utöver det är lagens syfte även att främja jämlikhet, likabehandling och en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper. Nytt för denna programperiod är att de som flyttat kriget i Ukraina ska kunna bli kommuninvånare och omfattas av kommunens integrationsansvar.

Integrationslagen reglerar hur och vad kommunerna är skyldiga att göra och vilka åtgärder som faller på landskapet eller andra aktörer. Enligt lagen ska Ålands arbetsmarknads- eller studieservicemyndighet (AMS) eller kommunen inom två månader från det att myndighetens relation med en inflyttad

inletts påbörja en inledande kartläggning för den inflyttade som antingen är arbetslös eller som inte bara tillfälligt lyfter utkomststöd. Eftersom kommunen inte handhar utkomststödet sedan Kommunernas socialtjänst k.f. (KST) tillträdde så behöver det finnas en fungerande kommunikation mellan de berörda myndigheterna för att säkerställa att det vid behov inleds en integrationskartläggning för en inflyttad individ.

För att trygga likabehandling i såväl privat som offentlig verksamhet, där bland annat kommunal verksamhet inräknas, gäller **diskrimineringslagen** (FFS 2014/1325). Syftet är att främja och trygga likabehandling samt att effektivisera rättsskyddet för den som utsatts för diskriminering. Lagen stadgar att myndigheterna i all sin verksamhet på ett målmedvetet och systematiskt sätt ska främja likabehandling samt att myndigheterna ska etablera en sådan förvaltningssed och ett sådant verksamhetssätt som säkerställer att likabehandling tillämpas när ärenden bereds och beslut fattas. Genom lagen markeras det att ingen får diskrimineras på grund av ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, funktionshinder, sexuell läggning eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Förbud mot diskriminering på grund av kön finns i **lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män** (FFS 1986/609).

Varje kommun ersätts för de kostnader som kommunen har för anordnandet av åtgärder för integrationsfrämjande enligt integrationslagen. Förutsättningen för att erhålla ersättning är att kommunen har ett integrationsprogram i enlighet med 26 § integrationslagen samt har ingått ett avtal med närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen) enligt 41 § rikets integrationslag. Kostnaderna ersätts inom ramen för den finska statsbudgeten av NTM-centralen enligt en kalkylmässig grund eller enligt de faktiska kostnaderna. Dessutom ersätts kommunen för de kostnader som kommunen haft för betalning av integrationsstöd under en period om högst tre år.

1.2 Målsättningar med arbetet för främjande av integration

Enligt integrationslagen är målet för kommunens och de andra lokala myndigheternas integrationsfrämjande att lokalt eller regionalt stödja internationalism, jämlikhet och likabehandling samt främja en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper. Målet är dessutom att främja goda etniska relationer och en dialog mellan olika kulturer och delaktighet för invandrargrupper samt att stödja deras möjligheter att bevara sitt eget språk och sin egen kultur. Invandrarbefolkningens behov och främjandet av integrationen ska beaktas i kommunens och de andra lokala myndigheternas allmänna planering, verksamhet och uppföljning.

Det övergripande målet för den åländska integrationspolitiken är att alla ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla områden i livet. Åland ska vara ett inkluderande samhälle där alla garanteras en likvärdig behandling och fler har möjlighet att delta och bidra till en positiv samhällsutveckling. De inflyttades levnadsförhållanden ska på centrala delområden (inkomst, utbildning, sysselsättning och deltagande) vara på samma nivå som den övriga befolkningens.

Målbilden är att alla ska kunna känna sig hemma och välkomna i Jomala kommun. Detta verkställs främst genom tillgängliggörande av den kommunala servicen samt information och handledning till alla kommunens invånare. Jomala tror på att ge varje individ de verktyg som denna behöver för att komma in i det åländska samhället, men ett stort ansvar läggs även på den enskilda individen.

1.3 Landskapets och statens integrationspolitik och integrationsprogram

1.3.1 Landskapsregeringens integrationsfrämjande program 2020-2023

Landskapsregeringen beslutar om utvecklandet av integrationen i landskapet, vilket skett bland annat genom utarbetandet av ett program för främjandet av integration för perioden 2020-2023. I programmet finns mål och åtgärder för främjande av integration, vilka kontinuerligt ska följas upp och utvärderas. Landskapsregeringen menar att framgångsrikt integrationsarbete resulterar i rättvisa, demokrati och vinster för det åländska samhället. Integrations- och inkluderingsfrågor berör många olika politikområden och inkluderar till exempel insatser inom arbetsmarknads-, social- och utbildningspolitiken samt arbete mot diskriminering. Politiken inriktar sig bland annat på generella åtgärder som syftar till att eliminera utanförskapet i samhället.

Landskapet Ålands fokusområden för integrationspolitiken 2020-2023:

- Information och stöd
- Inledande kartläggning, vägledning och validering
- Tillgång till språk
- Livslångt lärande
- Förvärvsarbete och meningsfull sysselsättning
- Hälsa och välmående
- Delaktighet och goda relationer – förebyggande av främlingsfientlighet och diskriminering
- Ökad beredskap i en föränderlig värld
- Uppföljning och utvärdering

1.3.2 Statens integrationsprogram

Lagen om främjande av integration innehåller en bestämmelse om statens program för integrationsfrämjande (34 §). Enligt den beslutar statsrådet om det nationella utvecklandet av integrationen genom att för regeringsperioden utarbeta ett program i vilket målen för integrationsfrämjandet anges.

Statsrådet utfärdade det första principbeslutet om statens program för integrationsfrämjande den 7 juni 2012. Programmet för 2020-2023 ersattes av Statsrådets redogörelse om behoven av att reformera integrationsfrämjandet (TEM014:00/2020).

Redogörelsen innehåller en lägesbild av integrationen och relationerna mellan befolkningsgrupperna, och som grund för utarbetandet av den har man i stor utsträckning utnyttjat forskningsdata. Redogörelsen innehåller förslag till åtgärder för att utveckla strukturer och tjänster i syfte att svara på förändringarna i omvärlden, stärka integrationen, sysselsättningen och delaktigheten i fråga om den mångsidiga invandrarbefolkningen samt goda befolkningsrelationer. I syfte att utveckla integrationsfrämjandet i inledningsskedet föreslås att ett nytt slags integrationsprogram ska upprättas. I redogörelsen föreslås också att det allmänna systemet för tjänster och utbildning ska utvecklas så att det bättre lämpar sig för inflyttade.

2 Ansvars- och uppgiftsfördelning

2.1 Allmänt om ansvaret för främjande av integration

Landskapsregeringen svarar för den allmänna utvecklingen, planeringen och styrningen av integrationspolitiken, utvärderingen och uppföljningen av integrationspolitiken, stödet till kommunerna och rådgivningen i frågor som gäller främjandet av integrationen, styrningen, rådgivningen och stödet till Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) och utvecklingen av personalens kompetens i arbetet med att främja integrationen och sysselsättningen samt planeringen, upphandlingen och tillsynen i fråga om integrationsutbildningen för en inflyttad som är registrerad som arbetssökande vid AMS enligt landskapslagen om arbetsmarknadspolitisk verksamhet (ÅFS 2006:8). Landskapsregeringen ska även ta fram och publicera information om det åländska samhället och hålla informationen tillgänglig på olika språk.

De lokala myndigheterna ska utveckla integrationen som ett sektorsövergripande samarbete. I samarbetet deltar kommunen, Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), AMS, KST och polisen samt organisationer, föreningar och sammanslutningar som anordnar integrationsfrämjande åtgärder och tjänster.

Kommunala myndigheter och landskapets myndigheter ska ge inflyttade lämplig vägledning och rådgivning om integrationsfrämjande åtgärder och tjänster samt om arbetslivet.

Kort sammanfattat ser ansvarsfördelningen ut enligt tabellen nedan.

Serviceåtgärd	Ansvarig instans
Allmän handledning, rådgivning och information	Delat ansvarsområde. Den myndighet som får första kontakten med en inflyttad person ansvarar för att lotsa denna till rätt instans. Kommunen informerar om kommunen, KST informerar om KST:s verksamhet, Kompassen ger allmän information till inflyttade och så vidare.
Inledande kartläggning och vid behov personlig integrationsplan	AMS/Jomala
Boende	Jomala/privata aktörer
Barnomsorg och skola	Jomala
Äldreomsorg	Jomala
Kultur, fritid, ungdom och idrott	Jomala/privata aktörer och föreningar
Flyktingmottagning	Jomala
Arbete, utbildning och sysselsättning	AMS
Hälso- och sjukvårdstjänster	ÅHS

Socialservice (ex. Utkomststöd, handikappservice, barnskydd)	KST
Svenska språket	AMS, Medis

3 Kommunala integrationsprogram och kommunens uppgifter

Kommunen är samordningsansvarig för utvecklandet av invandrarnas integration samt för planeringen och uppföljningen av integration på lokal nivå. Kommunen ska se till att de kommunala tjänsterna lämpar sig även för inflyttade. Dessutom ska kommunen se till att den egna personalens kunskap och kompetens i integrationsfrågor utvecklas.

I Jomala kommun ansvarar centralförvaltningen för genomförandet av detta program och för samordnandet av de integrationsfrämjande åtgärderna både inom kommunen och gentemot andra myndigheter. I praktiken förverkligas integrationsarbetet av de enskilda förvaltningarna, exempelvis när man kommer i kontakt med inflyttade personer inom barnomsorg, skola och äldreomsorg, medan centralförvaltningen främst har helhetsansvaret samt genomför eventuella inledande kartläggningar och integrationsplaner. Centralförvaltningen ska vid en inledande integrationskartläggningen för enskild individ kalla de personer inom kommunen som är relevanta för att informera om kommunens service på ett heltäckande sätt. Centralförvaltningen kan även vid behov sammankalla integrationsträffar där all personal som arbetar med någon slags integrationsarbete inom kommunen samlas och diskuterar integrationsarbetet inom kommunen. All personal som arbetar med integration kan även påtala behov att sammankalla ett integrationsmöte.

3.1Handledning, rådgivning och service

Majoriteten av inflyttade i Jomala utgörs av nordbor som flyttat till Åland för jobb och/eller relation. Denna invandrargrupp integrerar till stor del sig själva. Omfattningen av de integrationsfrämjande åtgärderna som enskilda personer är i behov av varierar således kraftigt beroende på varifrån man kommer och under vilka förutsättningar man kommit till Jomala.

Oavsett utsträckningen av integrationsbehovet så har samtliga inflyttade rätt att få vägledning och rådgivning om integrationsfrämjande åtgärder och tjänster samt om arbetslivet av både kommunala myndigheter och landskapets myndigheter. För kommunen handlar det främst om de olika verksamhetsområdena såsom daghem, skola, äldreomsorg med flera. Av landskapets myndigheter är de mest centrala ÅHS, AMS samt gymnasialstadiets utbildningar, därtill ansvarar KST för socialservicen.

Information om kommunens verksamhet och kontaktpersoner hittas enklast på kommunens hemsida www.jomala.ax. Man kan översätta hemsidan genom att acceptera cookies-inställningarna och trycka på "translate"-knappen uppe till höger. Hemsidan har även en specifik sida som lämpar sig för inflyttade <https://www.jomala.ax/omsorg/information-inflyttade>, på denna sida hittas bl.a. informationsbroschyren "Välkommen till Jomala!". Kommunen uppdaterar hemsidan löpande för att säkerställa att informationen är förståelig och korrekt. Fungerande informations- och kontaktkanaler utgör en grundsten för integration i ett samhälle.

3.2 Individuella integrationsplaner

Innan man upprättar en individuell integrationsplan uppgörs en inledande kartläggning för att kartlägga behoven. För att ansöka om en inledande kartläggning ska man fylla i en elektronisk blankett på kommunens hemsida som agerar stöd inför det första mötet. Den inledande kartläggningen ska påbörjas inom två månader från det att begäran om en inledande kartläggning lämnats in. AMS utför kartläggningen för personer som är registrerade som arbetssökande och kommunen utför kartläggningen för personer som annat än tillfälligt får utkomststöd. Baserat på kartläggningens resultat tar man sedan ställning till huruvida en integrationsplan krävs.

En individuell integrationsplan är en personlig plan för åtgärder och tjänster i syfte att stödja inflyttade personers möjligheter att inhämta tillräckliga kunskaper i svenska, andra kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samt främja möjligheter att delta som en likvärdig medlem i samhället. Utöver studier i svenska kan, i mån av möjlighet, i integrationsplanen överenskommas om undervisning i personens eget modersmål, samhällsorienterad undervisning, läs- och skrivundervisning samt undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen, integrationsutbildningen och andra individuella åtgärder som främjar integrationen. Integrationsplanen och andra relevanta planer som utarbetats för inflyttade personer ska samordnas. Åtgärder enligt integrationsplanen genomförs vid behov genom sektorsövergripande samarbete.

Huvudsakligen upprättas personliga integrationsplaner på begäran från den enskilda personen. Baserat på individens behov kan en integrationsplan uppgöras av både AMS och/eller kommunen, men i praktiken är det oftast AMS som upprättar integrationsplaner eftersom personer i behov av integration ofta behöver hjälp med att hitta sysselsättning i form av arbete eller utbildning, något AMS samordnar. Om kommunen medvetandegörs om person i behov av integrationsplan bör kommunen när nödvändigt involvera AMS och KST. I praktiken är det mest lönsamt om det endast skapas en integrationsplan per klient. Målsättningen bör därför vara att samtliga parter som blir involverade i integrationsprocessen deltar i framtagandet av de personliga integrationsplanerna.

För de fall där AMS skapar en integrationsplan och inte anser att kommunen behöver aktivt involveras i planskapandet har kommunen skapat en Jomala-broschyr som kan ges till personen. Broschyren heter "Välkommen till Jomala!" och finns på både svenska och engelska. Innehållet består av kort information om kommunens service samt kontaktpersoner.

Den myndighet som tillsammans med den inflyttade personen utarbetar en integrationsplan ska skriftligen, och på personens begäran muntligen, redogöra för vilka rättigheter och skyldigheter som följer av planen och de anknyttande åtgärderna. Den myndighet som utarbetat integrationsplanen ska aktivt tillhandahålla personen de åtgärder och tjänster som ingår i hans eller hennes integrationsplan inom ramen för anvisade anslag. Den inflyttade personen ska iaktta sin plan och söka sig till och regelbundet delta i den undervisning i svenska som ingår i integrationsplanen och i andra åtgärder och tjänster som överenskommits i planen. AMS och vid behov kommunen ska följa genomförandet av den individuella integrationsplanen.

3.3 Boende och samhällsplanering

Kommunen sörjer för samhällsplanering och byggnadstillsyn samt tillhandahåller bostäder och boenden åt personer med särskilda behov. Syftet med planeringen är bland annat att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder. För några grupper har kommunen ett särskilt ansvar att

tillhandahålla boende, det handlar främst om vissa äldre personer och vissa personer med funktionsnedsättning som är i behov av särskilt stöd (ÅFS 2020:12 & ÅFS 2020:9). Kommunen har även ett fåtal hyresbostäder tillgängliga för privatpersoner men då Jomala kommun inte bedriver större uthyresverksamhet av bostäder så hänvisar man främst bostadssökande till den privata marknaden i kommunen.

Vid integration av flyktingar har kommunen ett större ansvar för anordnandet av bostäder. För att främja integration av flyktingar bör kommunen motverka fysisk och geografisk segregering i boendet för att möjliggöra tillgång till offentlig service, social samvaro samt till allmänna kommunikationer.

3.4 Barnomsorg och grundskola

3.4.1 Barnomsorg

För att vårdnadshavare och föräldrar ska kunna arbeta eller studera erbjuder kommunen barnomsorg för barn under skolåldern. Barnomsorgen i kommunerna styrs av lag om barnomsorg och grundskola (ÅFS 2020:32). Därtill finns en läroplan för barnomsorgen.

Enligt läroplanen för barnomsorgen är barnomsorgens målsättning att verksamheten ska bedrivas i nära samverkan med hemmet, utgå från barnets ålder och individuella behov och främja en allsidig fysisk, emotionell, social och kognitiv utveckling. Verksamheten ska även stödja barnets kulturella identitet och respektera olika kulturella och sociala gemenskaper. Verksamheten ska väcka intresse och ge kunskap om olika kulturer och belysa rikedomen i kulturell mångfald, och på så sätt lägga grunden för en kulturellt hållbar utveckling. Barnomsorgen har en viktig roll i att det i åländska samhället skapas förutsättningar för människor att komma till sin rätt och att trivas. Det gäller såväl barn och unga som vuxna oavsett om de vuxit upp på Åland eller flyttat till ösamhället senare i livet. För att stödja integrationen har varje kommun ett ansvar för att alla anställda har den kompetens som krävs för att bemöta inflyttade och deras särskilda behov. Under barnets inskolning i daghemsverksamheten är föräldrakontakten viktig. För att undvika missförstånd rekommenderas det att tolktjänster används i ett inledande skede om det anses vara nödvändigt.

Det är viktigt att barnomsorgspersonalen i det inledande förhållandet med barn och familj tar reda på huruvida det finns eventuella funktionshinder, traditioner, vanor, allergier och så vidare som kan komma att påverka barnets vistelse inom barnomsorgen.

3.4.2 Förundervisning

Lagen ger rätt till minst 4 timmar förundervisning per skoldag innan barnet börjar i grundskolan. En lärare i barnomsorg ansvarar för planering och genomförande av förundervisningen som har barnets förmågor, möjligheter och intressen som utgångspunkt. Med landskapsregeringens läroplan som utgångspunkt gör varje daghem upp en arbetsplan för verksamheten. I förundervisningen ska barnet i enlighet med sina utvecklingsmässiga förutsättningar lära sig att lyssna, koncentrera sig, följa instruktioner, förstå regler och gränser, söka lösning på konflikter och ta ansvar för sina egna handlingar och samvaron i barngruppen. Daghemmet ska informera hemmen om arbetsplanen och om hur förundervisningen organiseras och genomförs.

3.4.3 Grundskolan

För grundskolans del är det förberedande undervisning (FBU) som erbjuds till nyanlända elever istället för stödundervisning. En nyanländ elev har rätt att få förberedande undervisning under minst två terminer och högst under fyra terminer. I Jomala kommuns utbildningsstadga § 29 anges hur den förberedande undervisningen ordnas i Jomala kommun, ”För nyanlända elever i läropliktåldern som inte har tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig allmänundervisningen ska kommunen ordna förberedande undervisning under minst 2 och högst 4 terminer. Förberedande undervisning för elever i årskurs 1–6 ordnas i Vikingaåsens skola. För elever i årskurs 7–9 ordnas den förberedande undervisningen i KHS. Skolans rektor fattar beslut om den förberedande undervisningen efter att ha hört vårdnadshavarna. Den förberedande undervisningens innehåll och det individuella studieprogrammet beskrivs i skolans arbetsplan.”

Det praktiska handhavandet sköts sedan av rektorn för respektive skola. För närmare information om förberedande undervisning, se bilaga 2 till läroplan för grundskolan på Åland.

Vad gäller grundskoleutbildning för andra än läropliktiga så ordnas den för Jomalas del enligt § 31 i utbildningsstadgan genom att SÅUD administrerar grundskoleundervisning för andra än läropliktiga genom köptjänst av Ålands Folkhögskola.

3.5 Äldreomsorg

Inom äldreomsorgen gäller samma sak för inflyttade som för den övriga befolkningen, att utgående från behov och gällande lagstiftning utveckla och erbjuda en äldreomsorg som stöder de äldres självständiga livsföring. Kommunen erbjuder hemservice och olika typer av öppna stödtjänster i form av till exempel färdtjänst och matservice för äldre personer. Därtill finns olika former av serviceboenden och institutionsvård för dem som har störst vårdbehov. Eftersom närståendestöd inte förekommer överallt är det viktigt att alla kommuninvånare får information om möjligheten att ansöka om stöd för närståendevård.

3.6 Kultur, fritid, ungdom och idrott

Den kommunala kultur- och fritidssektorn fyller en viktig funktion i integrationsprocessen.

Kommunens bibliotek vid Vikingagården förser allmänheten med kunskap, bildning och kultur. Det första bibliotekskortet är gratis och med kortet får man även en inloggning till bibliotek.ax där man bland annat kan söka och reservera material samt få tillgång till elektroniskt material, exempelvis ljudböcker och filmer. Kommunens bibliotek kan utöver svenskspråkig litteratur även beställa in litteratur på övriga språk förutsatt att de finns tillgängliga på Mariehamns stadsbibliotek eller det flerspråkiga biblioteket i Helsingfors.

Ungdomsarbete stärker uppväxtvillkoren för unga och stärker deras självbild. I kommunerna erbjuds olika verksamheter för ungdomar, endera i egen regi eller i samarbete med andra kommuner, eller tillsammans med frivillig- och nätverksaktörer.

Idrottsarbetet skapar förutsättningar för invånarna att utöva motion, idrott och annan fritidsverksamhet i syfte att förbättra deras kondition och välmående. Föreningar som ordnar ungdoms- och/eller idrottsverksamhet kan ges kommunalt stöd i olika former.

3.7 Flyktingmottagning

Mottagande av flyktingar kräver mer omfattande arbete för att säkerställa en hållbar integration än det så kallade löpande integrationsarbetet för inflyttade. Flyktingmottagning är ett politiskt beslut och om Jomala kommun går in för att motta flyktingar bör kommunen säkerställa tillräckliga resurser för förberedande åtgärder och personal.

Inledande kommunal mottagningsservice för flyktingar kan innebära att:

- ordna första bostaden,
- ta emot flyktingarna och följa dem till bostaden,
- ha sektorsövergripande samarbete, hembesök och ordnade träffar,
- ordna informationsträffar i grupp, om bland annat ÅHS, KST, AMS, FPA och övrig service samt fritidssysselsättningar,
- ge information om rättigheter och skyldigheter.

Fortsatt kommunal mottagningsservice för flyktingar kan innebära att:

- granska bostaden och de mest nödvändiga grundtillbehören,
- informera om anländande nya flyktingar till hälsovården, daghem och skolor med flera berörda instanser,
- göra hembesök och visa närmsta omgivningen inklusive exempelvis butiker, banker och hälsovården,
- vägleda om boende i flerfamiljshus, hushållsapparater, användning av tvättstuga, ordningsregler med mera,
- styra till hälsoundersökningar eller ordna hjälp i akuta sjukdomsfall,
- gå igenom dokument och intyg, översätta och hjälpa vid inskrivning i kommunen samt med eventuella polisärenden såsom uppehållstillstånd och pass,
- besöka daghem, skolor eller andra serviceställen tillsammans med klientfamiljen,
- ge rådgivning, vägledning och finnas tillhands för diskussion.

Socialt arbete i kommunen under de tre första åren efter mottagandet kan innebära att:

- kartlägga livssituationen och servicebehovet samt vägleda till tjänster som behövs,
- vägleda arbetsföra inflyttare till AMS för uppgörande av integrationsplan och att samarbeta med personal vid AMS i frågan,
- göra upp integrationsplaner för personer som förblir utanför arbetslivet, så som hemmaföräldrar, äldre personer, barn och unga,
- samarbeta med barnomsorg, skola, vuxenutbildning och andra myndigheter,
- ge rådgivning, vägledning och diskutera,
- hjälpa med att inleda ärenden i ansökningar som handlar om familjeåterföreningar och att göra utredningar och ge utlåtanden under processens gång,
- samarbeta med organisationer, föreningar och församlingar inom ramen för varierande verksamheter, fester och vänskapsverksamhet,
- stöda invandrarsammanslutningar.

4 Övriga nyckelaktörer

Som konstaterats ovan kräver en heltäckande integration ett samarbete mellan flera olika aktörer. Även om kommunen inte ansvarar för alla områden så ska kommunen ta ansvar för att lotsa personer i behov av integration till rätt instanser.

4.1 AMS - Arbete, utbildning och sysselsättningstjänster

AMS svarar för arbetsmarknadsservicen, förutom den sysselsättningsfrämjande utbildningen, och andra åtgärder som främjar och stöder inflyttades sysselsättning och integration för personer som har anmält sig som arbetssökande.

Ansvaret för inledande kartläggning av förutsättningar för sysselsättning, studier och annan integration, samt av behoven av språkutbildning och andra integrationsfrämjande åtgärder och tjänster, fördelas mellan AMS och kommunen.

4.2 ÅHS - Hälso- och sjukvårdstjänster

Myndigheten Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) ansvarar för den offentliga hälso- och sjukvården för hela landskapet Åland och är underställd landskapsregeringen. Hälso- och sjukvården omfattar hälsofrämjande verksamhet, primärvård och specialiserad sjukvård. Vården erbjuds till hela den bofasta befolkningen men även till besökare oavsett härkomst. ÅHS ska bland mycket annat arbeta för att främja och upprätthålla hälsa och välfärd för befolkningen, att minska hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper, att säkerställa att hela befolkningen har rätt till sådan hälso- och sjukvård som vars och ens hälsotillstånd förutsätter. På Åland finns också tillgång till privat ordnad hälso- och sjukvård.

Hälso- och sjukvården är uppdelad i primärvård och specialiserad sjukvård. Primärvården är den grundläggande vården, medicinska behandlingen, omvårdnaden, förebyggande hälsoarbete och rehabilitering. Primärvården är inte avgränsad till vissa sjukdomar, åldersgrupper eller patientgrupper, utan den är öppen för alla. Primärvården kan man besöka utan remiss. Den specialiserade sjukvården får man besöka efter remiss från en läkare.

ÅHS sköter även hälsoundersökningar för kvotflyktingar och flyktingar som beviljats asyl och har en hemkommun på Åland. Innan ÅHS utför undersökningarna behöver kommunen informera om anlända flyktingar till avdelningsskötaren på Mariehamns hälsocentral som nås via ÅHS telefonväxel. Kallelsen till hälsogranskning görs så fort som möjligt och på hälsocentralen koordineras ärenden som anknyter till hälsogranskningen såsom tolktjänster.

För övriga invandrare, flyktingar såsom asylsökande och för personer med tillfälligt skydd sköts hälsogranskningarna för närvarande av flyktingförläggningen på Åland.

4.3 KST – Socialservice som inte är barn- och äldreomsorg

Nyinflyttade får sin socialservice från samma servicepunkt som kommunens övriga medborgare, det vill säga KST i de fall det inte handlar om specifikt barn- eller äldreomsorg. KST är verksam inom tre huvudsakliga områden; vuxensocialt arbete, handikappservice samt barnskydd.

Det vuxensociala arbetet koncentrerar sig på klienternas grundtrygghet och ekonomi. Klienterna vägleds till självständighet och en bättre kontroll över sitt liv. Information om missbrukarvård är också

viktig, liksom information om skyddsboende och annan service i samband med familjevåld. Arbetet sker i samarbete med bland annat hälsovården, AMS, FPA med flera.

Funktionshindrade personer som flyttar till Åland behöver få information om vad som gäller allmänt om funktionshindrade personers rättigheter och service samt om olika myndigheters roll i samband med rehabilitering. Det är viktigt att betona att funktionsvariationer av olika slag inte behöver vara ett hinder för att kunna studera, arbeta, ha hobbyer och bilda familj. En funktionshindrad person ska kunna leva ett så fullgott liv som möjligt. Planerna och metoderna för integration av dess grupper ska vara jämlika och jämförbara med motsvarande grupper bland den övriga befolkningen.

Servicen till barnfamiljer utgår ifrån det förebyggande arbete som finns tillgängligt för alla i form av barnomsorg, skola, fritid, rådgivning och stöd. Invandrarbarn kan ha svåra erfarenheter bakom sig. Byte av hemland och kultur kan skapa extra press på ungdomar som ska balansera mellan hemmets kultur och det omkringliggande samhällets kultur. Det är inte ovanligt att svåra familjeproblem leder till klientrelationer inom barnskyddet.

4.4 Medis – Svenska språket och informationscentral

4.4.1 SFI – intensivkurser i svenska för inflyttade

Kurserna i svenska för inflyttade (SFI-kurserna) är utbildningar för arbetssökande, så kallade sysselsättningsfrämjande utbildningar. Kurserna ordnas på uppdrag av Ålands landskapsregering och för att kunna antas till kursen måste man vara registrerad som arbetssökande vid AMS och bo på Åland. Undervisningen på studieväg 3 förutsätter kunskaper i att läsa och skriva det latinska alfabetet och en grundutbildning från hemlandet medan studieväg 1 är avsedd för personer med kort eller ingen skolbakgrund.

Kurserna fokuserar på språk och kommunikation med tonvikt på språkfärdigheterna läsning, hörförståelse, tal och skrivning. Även kultur och samhällskunskap är en viktig del av kursinnehållet.

Kurserna på studieväg 3 finns på tre nivåer, A1-A2 och B1, vilka följer den europeiska nivåskalan för språk.

4.4.2 Allmänna kurser i svenska för inflyttade

De allmänna kurserna i svenska för inflyttade är öppna för alla. Alla deltagare måste betala kursavgift och kursbok. Kurserna hålls på olika nivåer. Också specialkurser kan ordnas, till exempel konversationskurser, kurser i svenskt uttal och kurser som förbereder för Allmänna språkexamina. Även på landsbygden och i skärgården ordnas allmänna kurser i svenska för inflyttade.

4.4.3 Svenska i arbete

Kurserna "Svenska i arbete" ordnas på uppdrag av Ålands landskapsregering. Undervisningen sker delvis på av arbetsgivaren betald arbetstid och delvis på den anställdas fritid. Utbildningen är avgiftsfri för de studerande.

Undervisningen hålls i mindre grupper och studieinnehållet anpassas till de anställdas kunskapsnivå och behov. Vardagssvenska kompletteras med arbetsplatsvokabulär i den mån det behövs. Undervisningen planeras i samråd med arbetsgivaren och ordnas oftast i Medis lokaler.

4.4.4 Kurser för kvotflyktingar

Medis kan ordna uppdragsutbildningar i svenska för kvotflyktingar vid behov.

4.4.5 Allmänna språkexamen i svenska som främmande språk

Allmänna språkexamen är ett nationellt språkprov som testar hörförståelse, textförståelse, tal och skrivning. På Medis kan man avlägga provet på grundnivå och mellannivå. Ett godkänt prov på mellan-nivån motsvarar språkravet för finskt medborgarskap.

4.5 Informationskontoret Kompassen

På rådhuset i Mariehamn verkar ett informationskontor, "Kompassen", för inflyttade. På Kompassen kan inflyttade få hjälp med att orientera sig i det åländska samhället samt få stöd när det gäller ansöknin-gar riktade till migrationsverket, exempelvis uppehållstillstånd. Kompassen verkar på uppdrag av Ålands landskapsregering.

4.6 Tolk- och översättningstjänster

Det är bäst att använda tolk när personer som har fått internationellt skydd har att göra med myndig-heter. När de nya kommuninvånarna är kvotflyktingar känner man oftast till deras språk på förhand och kan bereda sig på situationen genom att skaffa tolkar som behärskar språket i fråga. För dem som på eget initiativ flyttar till Åland är situationen en annan, det tar förmodligen tid att reda ut vilket språk det är bäst att kommunicera på och när tolkar är tillgängliga.

På Åland reglerar förvaltningslagen (ÅFS 2008:9) en allmän serviceskyldighet (5 §), krav på gott språk-bruk (6 §) och tolkning (23 §). Den omfattar landskaps- och kommunalförvaltning som ska anlita tolk i ett ärende som har inletts av myndigheten, om en part är allvarligt hörsel- eller talskadad och inte kan göra sig förstådd. Tolk bör även anlitas i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part inte behärskar svenska, om det är skäligt med hänsyn till ärendets natur och parternas förmåga att ta del av handlingarna.

För att undvika resekostnader och restid är distanstolkning via telefon att rekommendera, eftersom det finns ganska få personer som tolkar främmande språk på Åland. Därför krävs det bra förhandspla-nering för att ordna det inledande mötet med inflyttade och att man bokar tolkar i förväg. Tolkarna förmedlas av tolkcentralerna, som finns på olika håll i Finland. På Åland har man även erfarenhet av att anlita Semantix i Sverige.

Om det sedan tidigare finns personer på orten som talar samma språk kan de användas som kamrat-handledare men inte som tolkar. En granne eller vän kan vara kamrathandledare bara när man sköter vardagliga och enkla saker, som att gå till affären eller under fritidsaktiviteter. När man uträttar ären-den vid myndigheter eller går till hälsovårdscentralen använder man alltid tolk. Tolkning ska skötas av professionella.

4.7 Föreningar och församlingar

Frivilliga föreningar och församlingar i samhället kan erbjuda en meningsfull fritidssysselsättning och utgöra en förenande länk mellan olika befolkningsgrupper och har därför en viktig roll i integrations-processen. Runtom på Åland och i kommunerna verkar olika idrotts-, ungdoms-, hembygds- och åt-skilliga andra aktivitets- och intresseföreningar. Dessutom finns stödorganisationer såsom Folkhälsan,

Röda Korset och Emmaus, vilka alla kan spela stor roll i främjandet av integrationen och det praktiska genomförandet av flyktingmottagningen. Gemensamt för alla dessa föreningar och organisationer är dock att de inte har något formellt ansvar, utan arbetet baserar sig på frivillighet. Ålands mångkulturella förening är en förening med säte i Mariehamn vars syfte är att främja interkulturellt samarbete och förmedla information om de olika kulturer som är representerade på Åland.

4.8 Folkpensionsanstalten

Folkpensionsanstalten (FPA) sköter om delar av den sociala grundtryggheten för alla som bor på Åland, även de som flyttat från ett annat land. Exempelvis kan FPA hjälpa till med bostadsbidrag, föräldrapenningar, barnbidrag och pensioner. FPA tar emot ansökningar om social trygghet och ger råd i frågor som berör den sociala tryggheten och förmånerna. Före ansökan görs ska kunden ha ett finskt personnummer samt uppehållstillstånd eller intyg för uppehållsrätt. FPA:s blanketter finns på svenska, engelska och finska. Broschyrer om flyttning till Finland finns förutom dessa tre språk även på ryska och estniska. Ansökan om social trygghet avgörs av det internationella centret inom FPA och är grunden till övriga sociala förmåner.

Personer som kommit i egenskap av flyktingar och beviljats uppehållstillstånd eller asyl upptas i den sociala tryggheten i Finland, om de har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i Finland och dessutom har beviljats ett års uppehållstillstånd. Asylsökande omfattas dock inte av det finländska socialtrygghetssystemet under den tid som deras ansökan behandlas.

Den som har kommit till Finland som kvotflykting omfattas av den sociala tryggheten i Finland från och med flyttningsdagen. Däremot anses en person inte flytta permanent till landet om den beviljas uppehållstillstånd på grund av tillfälligt skyddsbehov eller annan motsvarande orsak, varvid personen inte heller upptas i den sociala tryggheten i Finland.

4.9 Migrationsverket

Behörig myndighet i invandrar- och utlänningsärenden är Migrationsverket (Migri).

4.10 Magistraten

Magistraterna är den del av den statliga lokalförvaltningen som sköter om folkbokföringen. Vid magistraten på statens ämbetshus får den inflyttade ett socialskyddssignum samt det görs en anteckning om tillfällig eller varaktig hemkommun. Flyttningsanmälan kan göras till magistraten eller via Posten.

4.11 Skattebyrån

Vid skattebyrån på ämbetshuset i Mariehamn får den inflyttade ett skattekort eller ett källskattekort, beroende på arbetets karaktär. Vid skattebyrån finns också information om skatteavtal mellan olika länder.

5 Åtgärder för framtiden

I dagsläget sker det praktiska integrationsarbetet ute på enheterna, det vill säga främst daghem, äldreomsorg och skola, och de inledande kartläggningar och integrationsplaner som nämns i integrationslagen uppgörs främst av AMS. Centralförvaltningens informerar kommuninvånare om sin service, upprättar eventuella inledande kartläggningar samt integrationsplaner som AMS inte gör, håller utlik

efter utvecklingsmöjligheter samt agerar stöd till personalen som utför det praktiska integrationsarbetet. Eftersom centralförvaltningen är ny huvudman för integrationen är det önskvärt med ett stort utrymme för dialog och utvecklingsdiskussioner mellan både interna och externa integrationsaktörer. Om det i framtiden uppstår behov av att bredda kommunens integrationsfrämjande arbete bör man använda detta dokument som bas, men det kan även vara nyttigt att vidarearbeta rutiner efter de behov som uppstår.

Vad gäller mottagande av flyktingar så ställs stora krav på resurser och kompetens hos mottagande kommun och samhälle i övrigt. Flyktingar kommer inte sällan direkt från avlägsna platser med hög grad av oro, konflikter och utsatthet. Där kan finnas olika slags behov av mer eller mindre akut karaktär som måste hanteras innan en aktiv integrationsprocess kan bli aktuell. Går kommunens politiker in för att ta emot flyktingar bör man säkerställa tillräckliga resurser för uppdraget så att det kan utföras med det fokus som krävs.

Det kommunala programmet för integrationsfrämjande ska följas upp och uppdateras minst vart fjärde år. I samband med uppföljningen kan förslagsvis inflyttade individers erfarenheter samlas in. På samma sätt kan olika samarbetspartners utvärdera sina erfarenheter. Beroende på eventuell förändring i upplevda behov kan bland annat konkretiseringar och förtydliganden behövas gällande de olika delarna i programmet.

Ytterligare läsning

Landskapslag (2012:74) om främjande av integration: <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex/201274>

Länk till Jomala kommuns integrationssida: <https://www.jomala.ax/omsorg/information-inflyttade>

Länk till landskapsregeringens integrationssida: www.regeringen.ax/integration

Modell för kommunalt integrationsprogram (2020): <https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/page/2020-modell-for-kommunalt-integrationsprogram-utan-bilagor.pdf>

Manual med praktisk information för mottagande kommuner vid en framtida flyktingmottagning på Åland (mars 2014, LR), med checklista, juridiskt ramverk, ansvar, finansiering, resursmaterial mm. www.regeringen.ax/composer/upload/kansli/Manual_flyktingmottagning_Aland_mars_2014.pdf

Att ovanstående program för främjande av integration överensstämmer med kommunfullmäktiges beslut intygas av:

Jomala den 30.8.2023

Christian Dreyer
Kommundirektör